

Septimum Preceptum

a sunt ab eo derelictae. et istas si quis inuenit et eas accipit. non aio retinendi sed eas restituendi domino earum qui eas non habet pro derelictis: ille non committit furtum nec in re cum sint derelictae nec voluntate. cum eas derelictas sciat aut credat. Si autem in uitate non sunt derelictae. Ipse tamen inuenitor bona fide hoc credit. et accipit etiam animo retinendi. tunc ignorantia facti eum excusat ut dicit alex. Si autem non credat eas derelictas. et accipit eas animo retinendi: tunc furtum committit. quod correctat rem alienam. et de hoc intelligitur illud Aug. in quadam omelia sic dicitis. Si quid inueisti et non reddidisti: rapuisti dicit tamen per. pa. in. iij. de consuetudine. et thesaurus ubi cuius inuentus sit: est principis. et sic ille solus potest facere elemosinam. Est enim thesaurus uetus depositio pecunie cuius memoria non extat. Sed quo restituatur inuenta. quoniam nescitur cui. *h. fm Ray.* faciat inuenitor publice dici per pcones uel per ecclesias ubi rem inuenit. Et fm hostien. Antequam domino restituat. si dubium est cui sit certificari debet inuenitor per circumstantias rei. alias forte multi non domini eam peterent

Capitulum quintum
 De emptione et de uenditione circa quod hinc plura

Capitulum Quintum

valde illicite acquiruntur. tria nunc sunt uidentia. Primo quod requiratur ad talia. Secundo quod periculosum est habere officium mercatorum. Tercio qualiter se debeant habere bene ut saluetur mercatorum. **Q**uintum ad primum non b dum quod secundum uincendum in speculo hysto. li. ij. mercatorum proprietates chaim primus habuisse uideatur. qui simplicitate uite hominum ad inuentionem mensurarum et ponderum permutauit. atque ad calliditatem et corruptionem perduxit. et minus esse primus posuit. rapinis et uolentia opes congregans. suos ad latrocinia inuitauit. Quauis igitur negociatio ut hodie res se habet. de se non sit illicita. quod ipsa mediante bona terrarum quondam alijs terris taliu carentia habentibus aduehunt et eouerso: tamen ibi magne fraudes sunt. **U**nde secundo non c dum quod secundum the. 2. 2. q. lxxvij. Et sec. m. iij. di. xv. Duplex est commutatio. Una perconomica quando commutans intendit recipere rem non ut mercetur in ea. sed ut ipsa utatur. Alia est commutatio negotiatio ubi commutans intendit lucrari de re quam acquirat. emit enim rem non ut utatur ea. sed ut uendat eam. Ad primam commutationem ut sit iusta quinque requiruntur. et ad secundam ut sit iusta eadem et adhuc duo alia

Septimū Preceptum

requiruntur **P**rīmo igitur ad cōtractū emp̄cōnis a vendicōis. 7 ad quemcūq; cōtractum requiritur libera volūtas in vtroq; sc; vendēdi in vno. a emēdi in altero id est q; dāns velit trāsferre a recipiēs velit accipere trāsferendā. **S**ecundo requiritur libtas in vtroq; ita q; neuter ipsoꝝ prohibeatur lege sup̄ioris nec per actū alterius a quo dependeat. **E**t ppter defectum hōi non potest monach; sine licentia superioris. nec filius familias sine licentia patris emē. vel vendē. **T**ercio requiritur q; fiat cōmutacō sine fraude inueniēte bō fide. **J**o. i. t. lxxv. iij. lxx est volūtas dī ne quis sup̄grediatur neq; circūueniat in negocō frēm suū. p li sup̄grediatur iēq̄litate iusti p̄cū excludit. de quo p̄t9 pauca dicetur a circūueniat p fraudē.

Fit autē in th. fraudē t̄plicit̄. **P**rīmo in substācia rei vēdite. ut cū q̄s rē vni; sp̄i sciēter vendit p re alteri; species a substātie min; p̄ciose. ut auricalcū p auro. a aquā p vīno. **A**ut mixtū p o puro. a denariū cupreū p auro. cōn illd p sa. i. **A**rgētū tuū vrsū est i scoriā vīnū tuū mixtū ē aqua. **S**ecūdo cōmittitur fraudē i quātitate. q; p mēsurā agnosatur siue res mēsuratur p pond; siue p aliā mēsurā.

Capitulū Quintum

corporalē ut modū vel sextariū. siue sit in liq̄dis siue aridis. **E**t similiter in libra 7 pōdere. et in oib; istis vniuersalit̄ oport; eē iustā mēsuram in vendēdo a emēdo. alias iniustū sit. **J**do deut. xxv. dicitur nō habebis in sacco diuersa pōdē mai; a min;. nec eit i domo tua modius maior a minor. **A**lxviii. natur em̄ dñs eū q; hoc facit. 7 adūsatur oē; iniusticiā. **T**ercō omittitur fraudē i q̄litate. puta cū q̄s animal infirmū vēdit q̄si sanū. **A**ut vīnū corruptū q̄si sanū 7 purū. **A**ut crocū mixtū cū re viliori. **E**x q; pat; q; q; faciūt res inutiles 7 defectuosas. defectusq; earū ex industria a studiose obtegūt a occultant tenentur ad restitucōē illi; qd̄ occasiōe talis occultacōis eis datur p reb;. n̄ res nō obstāte defectu tantū valeat quātū datur. **E**t similis ē de hōib; res venales iudicādo. oia ista pbātur. extr. de iur̄is 7 dāno dato. **Q**ui em̄ dat occasiōē dāni. dānū dēdisse videt. s; defraudās aliū in sba. q̄litate. a quātitate. dat ei occasiōē dāni. **A**lias ei nō pmutat. **E**t in hīs omib; dicit th. nō solū pccat q̄s iniustā vendicōē; faciendō etiā ad restitucōē; tenetur. **Q**uō ex igit; q; admn; habitualiter itēdat si vācīt agnoueit rē nō

capitulum
quintum
corporalet ut modum vel sextarium
siue sit in liquidis siue aridis
Et similiter in libra et pondere
et in omnibus istis vniuersaliter oportet
esse iustam mensuram in vendendo
et emendo alias iniustum sit
Iudo deut. xxv. dicitur non habebis
in sacco diuersa pondera maiora
et minora nec erit in domo tua
modus maior et minor
Alxviii. natur enim dominus eum qui hoc facit
et aduersatur omnes iniusticiam
Tercio omittitur fraudem in qualitate
puta cum quis animal infirmum vendit
quasi sanum aut vinum corruptum
quasi sanum et purum aut crocum
mixtum cum re viliori
Ex quibus patet quod qui faciunt
res inutiles et defectuosas
defectusque earum ex industria
et studiose obtegunt et occultant
tenentur ad restitutionem illi qui
quod occasione talis occultationis
eis datur pro rebus non obstante
defectu tantum valeat quantum
datur
Et similis est de hominibus
res venales iudicando omnia ista
probantur extra de iuris et danno
dato Qui enim dat occasionem
damni damnum dedisse videtur
sed defraudat alium in substantia
qualitate et quantitate
dat ei occasionem damni
Alias ei non pmutat
Et in his omnibus dicit thomas
non solum peccat quis iniustam
venditionem faciendone etiam
ad restitutionem tenetur
Quo ex igitur qui admittit
habitualmente iterum dat si vacat
agnouit rem non

Septimum Preceptum

fuisse talem qualis fm contractu esse debuit qd hoc velit sic rationabile fuit emendare. Si ei venditore ignorante aliquis predictorum defectuum in re vendita fuerit: venditor qd non peccat. tenetur tñ cu ad ei? noticiam pueneit wraciter saltē damnum recōpensare emptori. Et qd dictū est de venditore etiā intelligendū est ex pte emptoris. Cōtingit enī quādo qd venditorē credere rem eē min⁹ pccosam q̄tū ad sp̄ciem. puta si quis aurū vendat loco auricalci: emptor si illud cognoscat: iuste emit. et ad restitucōnem tenetur. Et eadē racō est de defectu qualitatis et quantitatis. ut si quis simplex pegrin⁹ credens equū suū valde infirmū exhibz eū vnalem. et emptor astutus q̄uis noscat defectū eē puum. aut forte per noctē sanabile. et tamē emit eū p paruo p̄cio quasi valde infirmū. ille scienter et iuste dānificat pximū suū. et peccat contra hoc mādātum. et tenetur ad restitucōnez

¶ Quinto requiritur eqlitas valoris inter res pmutatas. à inter rem emptā. aut venditā et p̄ciū. Nā rem carius vendere. aut vilius emere q̄ valz i seculi estimacōne hoim est contra iustitiam fm p̄m p̄mo politi. Et contra **Matth. viij. Oia que**

Capitulum Quartum

cūqz vultis ut faciāt vob̄ homines et vos facite illis. S; null⁹ est qui sibi vellz rē cari⁹ vendi q̄ valeat. qz sic dānificaret ut plurimū vel semp. Vñ **Aug. xij. li. de ci. dei. Velle vile emere. et care vendere. reuera viciū est d̄z autē qd non licz rē carius vendere vel vilius emere q̄ valeat in se vel in estimacōe hoimnū. In tribus enī casib⁹ licz rem cari⁹ vendere q̄ sit emptā**

Ideo qz a res meliorata est in se. vel in estimacōe hoim. Aut racōe seruicij circa rē emptam exhibiti. **Primo** ei res emptā p̄t meliorari. aliqñ naturaliter. ut quādo fit de ipuro vmo purū. et de gracili ligno forte. Et de equo triū annoz octennis

Aliqñ artificialiter fit emptā rei melioracō. ut melior est pān⁹ in tuncā format⁹ q̄ simplex pān⁹. Aliquādo fit naturaliter et artificialiter. ut melior ad ignē valent liḡ sicca q̄ hūida

Secōdo p̄ncipaliter res emptā p̄t meliorari nō in se. s; i opinione hoim. **Aut** qz nesciebatur prius q̄ bona essz. **Aut** qz est iam indigentia ei? q̄ prius non fuit. ut p; de pillulis pestilentialibus extra tpe pestilētie. et in tpe pestilētie. et in multis alijs modis. Et tā in primo q̄ in secūdo melioracōis modo p̄t res cari⁹ vendi q̄ emptā ē

Septimū**Præceptum**

Tercio principaliter idem fieri potest ex parte venditoris. videlicet ratione huiusmodi quod cum ea fecit. vel officij quod cum ea habet. et hac ratione collocat hospitiū. capsores. institores. caupones. penestici. et quicquid sit acconarij. prout rem etiam nullomodo mutata nec in se nec in estimacione hominum vendere cari⁹ quod emerit. et hoc propter sumptus. labores. industrias. curas. picula. et alias occupaciones rationabiles. et multo plus quam adducunt res a longinquo. Ratio est quod. i. cor. iii. vnus quisque recipiet mercedem secundum suum operum laborem. Eadem enim ratio est de mercato re. sic de alio laboratore. quod sibi merces datur pro suis laboribus. industria. cura. et similibus. **V**n tamen secundum diuina quam naturalis lege illicitum reputatur si in emptione et venditione non sit equalitas iustitie seruata scienter. Et ille qui plus habet postquam innotuerit sibi illud tenetur recompensare ei quod damnificatus est si sit nobiliter dānū. Quod dico. quod iustum precium rerum quicquid non est punctualiter determinatum. sed magis in quadam estimatione consistit. ita quod modica additio vel minucio non videtur tollere equalitatem iustitie. ut the. dicit. Et addit scotus. quod quando commutantes pensata necessitate mutua reputant hinc inde equiuales dare et accipere. ita quod vterque com-

Capitulum**Quintum**

putat tantum dare quantum recipit. et econuerso recipit quantum dat. si tunc aliquod modicum deficit ab individuali equalitate non erit iniustitia reputanda. quod quando ex tali estimacione de dacione et receptione equiualentis mutuo sunt contenti. tunc mutuo sibi volunt remittere. verisimiliter si in aliquo deficient ab illa iustitia requisita. Et sic istorum contractuum quolibet committatur aliqua donacio condicionalis. **V**t si aliquid sit amplius in re data. **V**erū h tamen si aliquis multum indigeret de re aliqua et alius ledatur si ea careat. et per magnam instantiam ille inducitur ad vendendum rem suam. vel ad permutandum pro alterius tunc cum possit se conseruare indēnem erit in casu tali. iustum pretium non respiciendo solum ad rem que venditur. sed etiam ad damnum quod venditor ex venditione incurrit. Et sic licite potest aliquid carius vendi quam valeat secundum se. quod uis non vendatur plus quam valeat habenti. **S**i vero aliquis multum inuenitur ex re alterius quam accepit. ille vero qui vendidit non damnificatur carendo re ista. non debet eam superuendere quia utilitas que alteri accrescit non est ex venditione. sed ex condicione ementis. nullus autem debet

vendere alteri qđ non est suū.
 lic; pōt; ei vēdere damnu qđ
 patitur. Ille tñ qđ ex re alterius
 accepta multū iuuatur. pōt; p-
 pria vltimate vēdēti aliqđ su-
 perogare qđ p̄tinet ad ei⁹ ho-
 nestatem. **E**t sic p̄t; q; qñq;
 requirūtur ad cōmutacōnem
 yconomica. **S**; ad negotiati-
 uā adhuc sup̄ p̄fata rēqrūtur
 alia duo. **P**rimo si debeat eē iu-
 sta: opt; q; talis cōmutacō sit
 vtilis reipublice. **S**ic ē de mer-
 catorib; illis q; afferūt res de
 patria vbi habūdant: ad p̄ri-
 am vbi deficiūt. quaz tñ vsus
 ē ibi necariū. **E**t etiā qui res
 emptas cōseruāt ut p̄mpte in-
 ueniātur vnales a vltētib; eas
 emere. tales habēt actum
 vtilē reipublice. **O**port; enī q;
 nec aliq; credat nec credēdi-
 racōez; h̄at emp̄cōez; eē omuni-
 tati vel reipublice p̄uiditales;
Propter defectū illi⁹ cōdicōis
 sūt aliqui vitupabiliter nego-
 tiatores. puta qui nec trāsfert.
 nec cōseruāt. nec eoz; industria
 melioratur: res vnal. nec cer-
 tificat; ali⁹ simplex de valore
 rei emēde: s; emit mō ut statim
 vendat sine oib; iā dictis cō-
 dicōib;. **T**alis eēt exterminā-
 b; a republica tāq; nociu⁹ coi-
 tati. eo q; p̄hib; imediatā cō-
 mutacōez; vltēti yconoice cō-
 mutare. **E**t sic fatiūt qđlib; vā

le vsuale cari⁹ emēti q; debet;
 eē: vili⁹ vēdēti. **E**t sic dānificat
 vtrāq; p̄tem. p̄t; etiā q; illi q;
 frumēta vel alias res vtilēs co-
 munitati vel necarias a bonas
 ad hoc p̄ncipalit; emūt. ut nō
 defint ciuitati p̄rie. vel aliqua
 alia bō intencōne. non intēde-
 tes caustia inducere. s; qñcūq;
 necessitatē vel notabile gr̄ua-
 men paupm viderint: vendere
 iuxta cōem r̄ racōnabile estia-
 cōez;. **T**ales enī licite a meito-
 rie p̄nt hoc facere. a aliqñ cari-
 stia impedire. **S**; illi qui i cō-
 gregādo talia nec coitati pro-
 fūt nec vtilitatē ei⁹ intendūt.
 s; solū lucrū suū n̄ nisi caustia
 expectādo. grauissime peccant.
Racō est q; quilibet in coitate
 viuens racōe caritatis p̄rimi.
 a racōe emolūmēti ut pote sola-
 cū defensiōis r̄ similitū d; coita-
 ti eē vtilis. r̄ maxie nō nociu⁹.
Et s̄m iura **T**urpis est pars q;
 se non cōformat suo toti. p̄nt
 aut vtriq; p̄missozū se ex hoc
 cōsiderare. **Q**uia q; intendit cai-
 stia. dolet de frumētoz; copio-
 so puētū. **A**lius vro ex hoc vl-
 letus est. vel otentus. r̄ nō tri-
 stis. **S**ecūdū requisitū ad
 cōmutacōez; negotiatiuā ē. ut
 vendens p̄ re vēdibili recipiat
 iustū pretiū. **E**st aut iustū pre-
 tiū cōsiderādū s̄m q; res vendi-
 biles valēt ad vsūm hominū

Septimū **Preceptum**

plus vel min⁹ hinc necessitate re-
rū inter dū hinc desiderū hōim
qđ habet ad res. Et lic; diffici-
le sit dare de valore rei sufficiē-
te ⁊ gnālem regulā: tñ hāc re-
gulā quidā doctoz tradit Sic
estimacō q̄ wifiliter bona fide
creditur erronea eē: non est se-
quēda. sic omīus estimacō in q̄
null⁹ error wifimiliter apparet
sequēda ē. siue i sp̄e siue i singu-
lai. ubi vero nulla ē: vel nō wā
estimacō: ibi recurratur ad rōez.
p̄sādo labores. sup̄tus. ⁊ ceterā
statū dicēda. bō fide. put meli-
us pōt fieri. nec nō melioracōez
vel p̄ioracōez siue realem siue
estimata. ⁊ iuxta hoc res vēda-
tur. Talis negotiator iuxta di-
ligētā suā ⁊ industriā ⁊ picu-
la accipiat in cōmutacōe p̄ciū
cōrīdēs. qđ declarat sco. quia
vnūquēq; in ope honesto hūiē-
tem reipublice. opt; de suo la-
tore viuere. h; talis afferēs vel
etiā cōseruās honeste ⁊ vtiliter
seruūt reipublice. igitur ⁊c Se-
cundo quia vnusquisq; indu-
striam suā ⁊ sollicitudinem su-
am pōt iuste vēdere Industria
enī magna requiritur in tali
transferente de patria in patri-
am. ergo potest iuste sustenta-
tionem suam pro se ⁊ familia
sua ad illaz necessitatem depu-
tatam recipere pretiū cōrespon-
dens sue industrie. Tercō etiā

Capitulum **Quintū**

cōrespōdens aliqđ suis picu-
lis. Semp tamen lucrū debet
esse moderatum ne talis cupiēs
nimis diues fieri vicium auai-
cie incurrat. **¶** Ad hoc vero qđ
vendicio vel emptio sit bona
materialiter. requirūtur cōdi-
cōnes. ⁊ circūstantie cōmunes
sicut in alijs actib; moralibus
potissime finis ē. qđ nō sit in scā-
dalū in malū exēplum. cōtr̄ w-
tum. vel ex auaritia. vnde dicit
sactus tho. qđ emens nō debet
lucrū statuē tāq; finē suū. vel
suoz opoz. **S;** lucrū qđ que-
rit vlteri⁹ in aliū finem necessa-
riū vel honestū ut ad sustētati-
onez dom⁹ sue vel ad s̄bueniēd
īdigētib; si sit negociacō licita.
vel etiā cū q̄s negociacōez intē-
dit p̄t publicā vtilitatē. ne sc;
res ad vitā necessariae desint pa-
trie. ⁊ tūc lucrū expetit nō tāq;
finē. h; quasi stipēdiū laboris.
¶ S; ē dubiū vtrū venditor
teneatur dicere vicium rei vnde
de h. hinc tho. qđ li. ij. q. x. Et r.
.r. q. lxxvij. ar. iij. Si res vēde-
da p̄t vitium qđ h; r̄dditur mi-
nois valoris. vel ei⁹ v̄fus redi-
tur impedit⁹ vel noxi⁹ sc; cum
equ⁹ claudicat. vel dom⁹ ē ru-
nosa aut cib⁹ corrupt⁹. vel ve-
nenos⁹. Si tūc hinc vicium est
occultum. ⁊ venditor non de-
tegit. ⁊ si tam care vendit ac
si nō esset. vicōsa: erit vendicō

dolosa. a venditor tenetur ad
 damni recōpensatiōem. Si ve
 ro vitium sit manifestū. puta cū
 equus sit monoculus. vel tale
 manifestū vitium hz res vendēda.
 vel cū vsus rei licet non queat
 vni venditori: pot tñ cōueniē
 esse alteri. et si tunc ipse venditor
 ppter hmoi vitium subtrahat de
 precō qntū optz: tunc non te
 netur ad manifestādū vitium
 rei qz forte hmoi emptor vllz
 plz subtrahi de precō qz essz sub
 trahēdū. Vñ pot licite venditor
 in dēmitati sue ofulere vitium rei
 reticēdo. vrbz grā. exēplificāt
 doctores alij. Tu vendis mibi
 equū oīno malū. et qz nihil va
 let ad equitandū et das mibi
 eū p tanto precō. qntum sola
 cutis valet: nihil iniustū facis
 mibi qz equus non valet ad eq
 tandum. nisi ego in cōtractu i
 terrogare; an equus valet; ad
 eqtādum. et tu diceris qz sic.
 tunc ei tractū iniustū ē et frau
 dulentus. Si autē ego ex sim
 plicitate vel in adūtentia non
 cōsiderarem illū defectū: nec in
 qrerē. tu tñ bene scires. qz ego
 principaliter ad equitādū eū
 emerē. et ex simplicitate vel in
 adūtentia id non dicerē. Tu qz
 dem peccas cōtra me: non iniu
 ste ad extra vendēdo. hz minz
 fidelit et caritatie circa me agē
 do hoc est sētētia tuij qz narrat

de antipatre pho acutissimo.
 qz dixit oia vitta emptori. pā
 dēda sūt. Et post plura ei9 ver
 ba occludit tui9 li. iij. de offi.
 nihil debz venditor emptori ce
 lare. Qd si increpandi sūt qre
 tacent: quid de hīs estimādū
 est qui suacōis vanitatem ad
 hibet. **S**; quid de hīs mer
 catoribz; et strahētibz; qui scūt
 verisimilitēz iustū pretiū. et tñ
 signo. vel verbo. vel silencio. rē
 supuendūt. Rñ. qz tripliciter
 pnt tales vitium omittēre. Prio
 si vidēs hōiem simplicē et iex
 ptum circa rē. nō facit dilige
 tiam fidelē ut ei non supuedat
 Quia enim in expertus homo ne
 scit rem estimare. Idō venditor
 nō pot se hui9 exhibitiōem
 in vendēdo regere. hz tota eius
 estimatiō sibi incūbit. Et ergo ni
 si fidelē diligentiam adhibeat.
 nō est sine peccato si rem sup
 uendat. **S**ec9 autē est quan
 do res venditur homini intelli
 genti et experto circa rē. **S**ecun
 do qñ emptor a venditor ē az
 tatus necitate vll inordiata af
 fectione impulsus. tunc neqz
 qz pot alter dubius de valore
 rei tā secura ofciētia dur9 eē er
 ga eū ceteris pibz; sic erga libe
 rū et omni tali impulsu carētē.
 habz ei timere qz ex illa aztaciō
 ne cariz emat qz alias faceret.
 emptor vll qz venditor vendat

Septimū Preceptum

remissū **Tercō** quādo venditor aliqua arte vel cautela vrbōz etiā si vna sint a nō falsa inducit emptorē ad emēdū carius q̄ alias emer; ut si v̄ditoz rē que vix valet vnū denariū. scēter exhibeat p̄ quatuor. ⁊ emptor ex v̄recūdia vel q̄ non credit superhiberi rē in q̄druplum exhibeat ⁊ det plus q̄ vnū. v̄ditoz corā deo tenetur ad restituōez ei? q̄ pl? vno recepit Tenetur em̄ ad restituōnem si rem scient supuenderet. etiā si illū nullo mō inducer; q̄ to magis quādo hoc p̄ cautelas efficit. ⁊ maxie p̄ falsitates ⁊ mēdata hoc peurat. **S**ecūdo p̄ncipalit̄ videndum est q̄ piculosum sit mercari vel negociari. Et hoc pt; ex septem que eā reddūt piculosas. **P**rimo ignorātia inters̄ valoris rez. ⁊ quāti estimandi sint labores. cure. pericula. ⁊ cetera huiusmodi que negotiantes habent circa vnales res. in quaz estimaciōne merito q̄lib; ē sibi suspect? utpote iudex in p̄ria causa. Et i hoc minus piculose stāt q̄ v̄dūt res apud multos inueibiles ⁊ vnales. q̄ facilius ⁊ p̄pi qui? p̄t haberi estimatō ⁊ homines non sūt artati ad vnum **Q**uisquis vero habet rē vna lē. vel exerc; officiū aut labore; nō possibile apud aliū haberi

Capitulum Quintum

Sic aliquñ solū vnus est nota ri? medic? apotecari? vel ali us talis. hic d; sibi multo magis esse suspect? ⁊ valde cauere ne in necitate hōim exigat aut recipiat vltra rei aut labris sui valorē **S**ecundū reddēs negociacōem piculosam. est diffidētia de primis q̄ surgit ex cautel? ⁊ fraudibus oī die contingētib? p̄t q̄ v̄dentes multo cariz exhibēt res q̄ valēt. ⁊ emētes multo minus q̄ velint dare. Et sic vtrōbq; multa falsa dicuntur ⁊ nō pauca mēdata. ⁊ qñ q; p̄uria cōmittūtur. **T**ertū ē inordiāt? timor dāni. ⁊ lucri desiderū excessiū ac affectus res cito vendendi. Ex q̄b? orit̄ cōsuetudo laudādi v̄denda. ⁊ emēda vitupan di. q̄ quidē timor ⁊ desiderū tempe contractus sic mētem vrgent ⁊ occupant. q̄ modicus vel nullus respectus ad deū vel iustitiā solet haberi **R**itum cōtinua ⁊ anxia sollicitudo ⁊ occupacō cum talibus reb? extrinsecis. ⁊ diuersi hominibus. que rano mentis re collectionem admittunt ⁊ in quibus tāta habetur diligēcia q̄ debitum deo seruitium ⁊ cura p̄rie salutis obmittitur. **Q**uātum est malum exemplū quod quis videt in maiori pte mercancium. p̄ter quoz multitudinem homo plane vlcēs

Septimum Preceptum

pcedere. vix potest aliquid luc-
 ri mercando. **Sextum** est continua
 occupatio cum vno obiecto. et
 materia auaritie scilicet cum temporalibus
 bonis et etiam cum forma eius.
 quia cum modo acquirendi ea-
 dem nec non cum auaris. circa
 quod videtur tam difficile vitare
 auaritia hinc assidue querendo
 cum peccatis mulieribus continen-
 tiam seruare. **Septimum** est ra-
 ritas pure intentionis. quia valde
 rari est ut quis recte intendat in
 mercando utilitatem proximorum. et
 sic secundum utilitatem officii vel obse-
 quii sui victum mereri quod tamen inten-
 tio tam necessaria est quam sine ta-
 li intentione actuali vel habi-
 tuali nullus actus negotiationis
 est merito nisi apud deum. etiam si
 quo ad homines nihil iniusti fiat
 primo dubium et disputabile est
An iste qui non intendit in mer-
 cando hominum utilitati seruire. etiam
 si utilis sit: possit aliquid scilicet
 deum pro labore suo recipere.
P **Tercio** principaliter videndum
 est quomodo mercator cupiens sal-
 uari debeat se tenere. **Re** quod de-
 bet. an omnia intendere. non plus
 debito recipere. vel minus dare.
 sciens. et velle supplere vbi per-
 ceperit defectum. et fideliter serui-
 endo a prestando hijs a quibus
 vult victum acquirere. et cum ti-
 more lucrum recipere secundum nobilita-
 tem et grauitatem et utilitatem cure

Capitulum Quintum

laboris. industrie. et sumptuum
 quos et quos contingit habere. nec
 non secundum magnitudinem. multitu-
 dinem. aut precositate rerum in
 quibus seruit aut ministrat ho-
 minibus. nec tantum negotiatio in-
 tendere. ut per hoc aliquid eorum ne-
 gligat quod sue sunt necessaria sa-
 luti. dico autem nobilitatem et cete-
 ra quia dato quod negotiatiois mer-
 ces adducatis tantus esset labor
 sicut militis defendentis terram. no-
 bilior est tamen labor militis ce-
 teris paribus. quam alterius. quia ad
 nobiliores finem tendit. **Sic** etiam
 staret quod labores. cure. et es-
 sent eque nobiles et graues. et
 tamen vnde esset magis necessarius
 alio. pro isto certe sibi magis
 daretur. **Dico** etiam secundum mul-
 tudinem magnitudinem et precosi-
 tatem rerum. quia penestica ven-
 dens. scilicet pisum et olera. et de vno
 flor. omnium seruiens non potest
 tantum lucrum recipere. sicut institutor ve-
 ndens nobiles et multum utiles res.
 nec institutor in quiete quoddamo
 residens ceteris paribus. potest
 tantum lucrum recipere. etiam de eque
 magis pecunia. sicut res eque bo-
 nas de partibus longinquas addu-
 cens. **Et** ideo si quislibet secundum statum
 suum vellet viuere. et secundum meritum
 suum lucrum recipere: omnia starent
 eo melius. **Sed** quia penestica de
 modico pretio et labore tantum vult
 lucrari. quod quotidie bonis abis

Septimū Preceptum

et potibus repleta sit. et vlti hoc continue pl? dicitur. que si debite penderz: vix nudū panes mereretur. et istoz de modico labore et precō respectie vult se et suos tā delicate nutriē. et precō se vestire sicut vn? de multo maiori sūma. grauiori et vtiliori labore cōmūitati bñiens et ita discurredo de alijs. hinc ē qd si oēs auaritie et supbie et voluptatis morbo laborat p q tntū excecatur qd credūt ita eē dēre ex hoc qd illa sūt tā omūiter iā cōfueti qd qsi oēs sic agūt. cū tñ nulla osuetudo possit excusae i hñs q sunt cōn rectā rōnez. s; solū in indifferētib? que possūt fieri bene et male. nulla aut ratio recta videtur dictae hoc bonum qd filia simplicis militis aut burgenf q̄tumlib; opulētā dēferat tam precōsam veste. cingulum. aut coronā. que pro statu sufficiet; cuiuscūq; magne pñcipisse aut regie. nec hoc qd q̄tumlibet diues mercator tā splendide in vestibus. tā magnifice in sumptibus viuat qd sufficiet; regi vel pñcipi bene magno Et hoc mō multa sunt qd s; dissimulacōne trāseūt nec reputantur tā mala que tamē si recte pensarentur: manifeste viderentur excessiua recto iudicio racōnis. Ex quib? patet qd qñtificacō precij iusti pensāda

Capitulum Sextū

est in libra racōis recte attendendo bona fide id est fideli intēcōne suā idustriā cū rē. sollicitudinē. necitatē. et nobilitatē rei vōdibilis. magnitudinē. multitudinē. labōes. picula et sūptus.

Sequitur. vi. capi. de vsuris.

De vsuis mō et alijs cōtractib? tria ponētur.

Primo quot modis vsurarij faciūt cōn septimū preceptum.

Secūdo quāta mala ludos comitentur

Tercō quomō peccāt lusoēs.

Quintum ad p mū prenōnda sunt quatuor.

Primo qd vsurarij tenentur ad restitucōem vsure et ad restitucōem damni p vsuras alicui illati.

Omnis enim vsuā cōmittitur circa mutuacōem vel cōcessionem.

Est aut mutuacō actiua seu cōcessio. dacō gr̄uita rei quā vel equiuales tenetur redde recipiens iuxta pactū

Mutuacō vōd passiuā ē tal' rei receptio. s; aut mutuacō. qsi meū tuū facō. hoc tñ qd tibi mutuo nō simpliciter dēmit eē meū. sed solū ad tēp? d; eē tuū vñ vracit dicē possū me tātū hre apd te et ille nō dicētur oino pauper cui debitorēs bñ soluturi tērentur multa. s; aut mutuacō pecunie vel huiusmodi dacio. quia dominū trāfferitur. vñ in scriptura vocatur mutuacō dacio. Exo. xxij. deut. xy. luce. vi.

Capitulum Sextum
De vsuris
De vsuis mō et alijs cōtractib? tria ponētur.
Primo quot modis vsurarij faciūt cōn septimū preceptum.
Secūdo quāta mala ludos comitentur
Tercō quomō peccāt lusoēs.
Quintum ad p mū prenōnda sunt quatuor.
Primo qd vsurarij tenentur ad restitucōem vsure et ad restitucōem damni p vsuras alicui illati.
Omnis enim vsuā cōmittitur circa mutuacōem vel cōcessionem.
Est aut mutuacō actiua seu cōcessio. dacō gr̄uita rei quā vel equiuales tenetur redde recipiens iuxta pactū
Mutuacō vōd passiuā ē tal' rei receptio. s; aut mutuacō. qsi meū tuū facō. hoc tñ qd tibi mutuo nō simpliciter dēmit eē meū. sed solū ad tēp? d; eē tuū vñ vracit dicē possū me tātū hre apd te et ille nō dicētur oino pauper cui debitorēs bñ soluturi tērentur multa. s; aut mutuacō pecunie vel huiusmodi dacio. quia dominū trāfferitur. vñ in scriptura vocatur mutuacō dacio. Exo. xxij. deut. xy. luce. vi.